

Õiguslane
koostöö
tsiviilasjades
Euroopa
Liidus

Juhend juristidele

www.eurocivil.info

Üheks vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala eesmärgiks on muuta kodanike igapäevaelu lihtsamaks nii oma õiguste teostamisel kui ka siis, kui tekib vajadus nende õiguste maksma panemiseks pöörduda kohtusse. Juristidel on tsiviilõiguses oluline roll kogu Euroopa Liidus, kuna nad on sageli esimesed, kelle poole Euroopa kodanikud oma õiguste tagamiseks pöörduvad.

On äärmiselt oluline, et uute liikmesriikide juristid oleksid teadlikud paari viimase aasta jooksul aset leidnud olulistest arengutest õigusalasest koostöös tsiviilasjades. Seetõttu ongi Euroopa Komisjon otsustanud käivitada teabekampaania, mille eesmärgiks on anda kokkuvõtlikku ja hõlpsasti ligipääsetavat teavet kõnealuste oluliste arengute kohta.

Käesoleva juhendi eesmärgiks on pakkuda lugemismaterjali Euroopa õigusalse koostöö kohta tsiviilasjades ning anda informatsiooni selle kohta, kuidas see võib Teie igapäevast tööd mõjutada. Ma loodan, et see on Teile abiks ning aitab seda keerulist ja järjest olulisemat valdkonda paremini mõista.

Parimate soovidega,

Euroopa Komisjoni asepresident
Franco Frattini

	I. SISSEJUHATUS	2
	1. "Õiguslane koostöö tsiviilküsimustes"	3
	2. Tegelikult õiguspiirkonna suunas	3
	3. Tsiivilõiguse "acquis"	4
	II. ÕIGUSALANE KOOSTÖÖ TSIVIIL- JA KAUBANDUSKÜSIMUSTES	6
	1. Brüsseli I määrus	7
	1.1. Brüsseli I määruse kohtualluvuse süsteem	7
	1.2. Euroopa lis pendens	10
	1.3. Teiste liikmesriikide kohtute väljastatud otsuste tunnustamine ja täitmine	10
	2. Määrus, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta	11
	3. Kollisiooninormid – õigusaktid ja eelnõud	13
	3.1. 1980. a. Rooma konventsioon ja ettepanekud Rooma I määruse kohta	13
	3.2. Ettepanek Rooma II määruse kohta	14
	4. Õigusalase koostöö edasine arendamine tsiviil- ja kaubandusküsimustes	15
	4.1. Ettepanekud Euroopa maksekorralduse kohta ja Euroopa väikenõuete menetlust loova uue õigusakti kohta	16
	4.2. Kohtuväline lahendamine – alternatiivsete meetodite väljatöötamine lahendamaks tsiviil- ja kaubandusvaidlusi Euroopa Liidus	16
	III. PEREKONNAÕIGUS	17
	1. Brüsseli II määrus	17
	2. Brüsseli II määrust asendav uus määrus	18
	IV. MAKSEJÕUETUSE MÄÄRUS	20
	V. ÕIGUSALANE KOOSTÖÖ PRAKTIKAS	23
	1. Määrus dokumentide kätteandmise kohta	23
	2. Määrus tõendite kogumise kohta	24
	3. Euroopa kohtute võrk tsiviil- ja kaubandusajades	25
	VI. ÕIGUSABI KÄTTESAADAVUS	26
	1. Direktiiv õigusabi kohta	26
	2. Direktiiv kuriteo ohvritele hüvituse maksmise kohta	27

I. SISSEJUHATUS

Euroopa õigusallas on toimunud oluline areng, mis on enamikule juristidest siiski märkamata jäänud. Rahvusvaheline eraõigus on arenemas iseseisvaks ja omaette Euroopa õigusallaks, mis on väljaspool liikmesriikide siseriiklikke õigusi. Amsterdamilepinguga anti ELile pädevus kehtestada õigusakte rahvusvahelise eraõiguse valdkonnas ja sellest alates on juba mitmeid Euroopa õigusakte vastu võetud valdkonnas “õigusallane koostöö tsiviilasjades”.

See uus valdkond hõlmab õigusalla, mis kuulub iga Euroopa tsiviilõiguse juristi – kohtuniku, juristi või muu õigusalla töötaja – praktikasse. Kaupade, teenuste ja isikute vaba liikumise põhimõte on ergutanud mobiilsust Euroopa kodanike hulgas ja kaubandustegevuses. Juristidel tuleb tihti tegeleda piiriüleste kohtuasjadega, mille puhul esineb probleeme näiteks piiriüleste tarnetega, turistide liikumise ja välismaal toimunud liiklusõnnetuste juriidiliste aspektidega või küsimustega seoses vallas- ja kinnisvara omandiõigusega teistes Euroopa Liidu liikmesriikides. Perekonnaõiguse valdkonnas on peaaegu igapäevaseks muutunud mitmerahvuselised isiklikud suhted ja juriidilised küsimused, mis tulenevad piiriülestest perekondliku ja vanemliku vastutuse kohtuasjadest. Tänapäeval on isegi väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted Euroopa siseturul pea iseenesestmõistetavalt aktiivsed ja seetõttu puutuvad pidevalt kokku probleemide ja juriidiliste küsimustega, mille suhtes kohaldatakse Euroopa õigust. Ükski jurist, kes praktiseerib avatud piiridega Euroopas ja rohkearvuliste piiriüleste suhete tingimustes, ei saa lubada endale nende arengute tähelepanemata jätmist.

1 “Õiguslane koostöö tsiviilasjades”

Mõiste õiguslane koostöö tsiviilasjades tuleneb **Maastrichti lepingust**, mis on Euroopa Liidu leping ja mille VI jaotise “Sätted koostöö kohta justiits- ja siseküsimuste valdkonnas” artiklis K.1 määratleti õiguslane koostöö liikmesriikidele ühist huvi pakkuvateks küsimuseks. **Amsterdami lepinguga** anti see koostööpoliitika, mida seni oli juhitud üksnes liikmesriikidest, Euroopa Ühenduse erilisse seadusandlikku pädevusse: Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikli 61 punktis c tunnustatakse Euroopa Ühenduse seadusandlikku pädevust rakendada meetmeid kõnealuses valdkonnas, mis vastavalt **Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklile 65** hõlmavad:

- a järgmiste valdkondade täiustamist ja lihtsustamist:
 - kohtu- ja kohtuväliste dokumentide piiriülese kätteandmise süsteem;
 - koostöö tõendite kogumisel;
 - tsiviil- ja kaubandusajades tehtud otsuste, kaasa arvatud kohtuvälistes asjades tehtud otsuste vastastikune tunnustamine ja täitmine;
- b liikmesriikides kollisiooninormide ja kohtualluvuse reeglite kokkusobivuse edendamist;
- c tsiviilasjade lahendamise tõrgeteta sujumiseks takistuste kõrvaldamist, vajaduse korral edendades liikmesriikides kohaldatavate tsiviilkohtumenetlusnormide kokkusobivust.

Termin, mis sisaldab liikmesriikide vahelise koostöö (valitsuse tasandil) mõistet, jäi valdkonna osaks, mis on nüüd muutunud Euroopa õiguse iseseisvaks valdkonnaks oma enda mõistete ja põhimõtetega. Euroopa Ühenduse asutamislepingu IV jaotis, sh artiklid 61 ja 65, on kehtivad kõikidele ELi liikmesriikidele, v.a Taani.

2 Tegeliku õiguspiirkonna suunas

Eeskirjad, mis puudutavad õiguslast koostööd tsiviilasjades, põhinevad konkreetsete liikmesriikide kohtusüsteemide ja nende kohtuotsuste võrdse väärtuse ja seisundi põhimõttel. Selle keskmes on samuti **piiriülene koostöö konkreetsete kohtute ja kohtuorganite vahel**. Selge on ühetaoliste eeskirjade olemasolu tähtsus antud valdkonnas: kui iga liikmesriik peaks eraldi otsustama, millist õigust tuleks kohaldada igale piiriülesele õigussuhtele ja milliste teiste liikmesriikide milliseid otsuseid tuleks tunnustada, oleks tulemuseks õiguskindluse puudumine kodanikel ja ettevõtetal nii kohtualluvuse kui ka kohaldatava õiguse suhtes.

Euroopa õiguskindlus on eeltingimus Euroopa siseturu edukaks toimimiseks. **Euroopa Ülemkogu** 15. ja 16. oktoobri 1999. aasta Tampere istungil sõnastas ülemkogu “tegeliku Euroopa õiguspiirkonna” loomise eesmärgi, mis tugineb põhimõttele, et üksikisikute ja ettevõtete õiguste kasutamist ei tohiks takistada ega häirida liikmesriikide kohtu- ja haldussüsteemide keerukuse vahelised kokkusobimatused. Vaja oli parandada õiguskaitse kättesaadavust kõikidele kodanikele kogu

ühenduse ulatuses. Tamperes toimunud Euroopa Ülemkogu istungil kehtestati kolm tegevuse põhimõtet: kohtuotsuste **vastastikune tunnustamine**, parem kuriteohvritele **hüvituse maksmine** ja suurem **lähenedmine** tsiviilõiguse valdkonnas.

Nende prioriteetide hulgas on **vastastikuse tunnustamise põhimõte** nurgakiviks õigusalasale koostööle tsiviilasjades. Justiiits- ja siseasjade nõukogu võttis 30. novembril 2000 vastu meetmete programmi rakendamaks tsiviil- ja kaubandusküsimusi käsitlevate otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõtet. Lõppeesmärk on, et kohtuotsuseid tuleks tunnustada ja täita teises liikmesriigis ilma täiendava vaheastmeta, teisisõnu mitte hoida tagasi välisriigi kohtuotsuse tunnustamist.

Selles **tõelises Euroopa õiguspiirkonnas** eeldatakse, et õigusalasale koostöö edasine areng tsiviilküsimustes **aitab kaasa kodanike liikumisele ja kaubandustegevusele**.

3 Tsiviilõiguse “acquis”

Õigusalasale koostöö valdkonnas tsiviilasjades on nn “acquis communautaire” (ühenduse õigustik) juba üsna oluline ja puudutab kõiki Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklis 65 nimetatud valdkondi, nagu näiteks **kohtualluvuse, vastastikuse tunnustamise ja kohtuotsuste** täitmise, liikmesriikide vahelise koostöö ja **õiguskaitse kättesaadavuse** valdkondi. Seetõttu on juba mitmeid õigusakte vastu võetud, need kehtivad kõikidele liikmesriikidele, v.a Taanile, samas arutatakse või kavandatakse mitmeid teisi õigusakte:

kohtualluvus, vastastikune tunnustamine ja otsuste täitmine:

- Brüsseli I määrus, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste vastastikust tunnustamist ja täitmist tsiviil- ja kaubandusajades;
- Brüsseli II määrus, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste vastastikust tunnustamist ja täitmist abieluasjades; ja uus nõukogu määrus sama asja kohta, Brüsseli II *bis*, mis asendab Brüsseli II määrust;
- määrus maksujõuetusmenetluse kohta;
- määrus, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta, mille eesmärk on muuta liikmesriigis esitatud vaidlustamata nõudeid käsitlevad otsused täitmisele kuuluvateks terves ühenduses, vajamata vahemeetmeid liikmesriigis, kus täitmist soovitakse.

Liikmesriikide vaheline **koostöö** (käesolevate õigusaktidega püütakse parandada õigusalasale koostööd praktikas):

- määrus dokumentide kätteleandmise kohta piiriülestel juhtudel;
- määrus tõendite kogumise kohta tsiviil- ja kaubandusajades;
- nõukogu võttis vastu otsuse Euroopa justiiitsvõrgustiku loomise kohta tsiviil- ja kaubandusajades.

Õiguskaitse kättesaadavuse valdkonnas:

- direktiiv õigusabi kohta protsessiosalistele piiriülestes kohtuasjades;
- direktiiv kuriteohvritele hüvituse maksmise kohta.

Käesolevaks ajaks on esitatud järgmised **dokumentide projektid**:

- "Rooma II" määruse ettepanek, mis käsitleb mittelepingulistele kohustustele kohaldatavat õigust;
- direktiivi ettepanek, millega tahetakse soodustada vahenduse kasutamist kodanike ja äriühingute poolt kõikides tsiviil- ja kaubandusõiguse valdkonna vaidlustes;
- määruse ettepanek, millega luuakse Euroopa maksekäsk.

II. ÕIGUSALANE KOOSTÖÖ TSIVIIL- JA KAUBANDUSASJADES

Kohtualluvuse konfliktid ja kollisiooninormid tsiviil- ja kaubandusajade valdkonnas on tsiviiliasjade õiguslase koostöö keskmes. Rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses takistavad kohtualluvust ja otsuste tunnustamist käsitlevate siseriiklike õigusnormide vahelised erinevused siseturu kindlat toimimist. Olulised on sätted, millega ühtlustatakse eeskirjad kohtualluvuse konflikti kohta tsiviil- ja kaubandusajades ning lihtsustatakse vorminõudeid, et liikmesriikide kohtuotsuste vastastikune tunnustamine ja täitmine oleks kiire ja lihtne. Selliseid sätteid tuleks täiendada vastavate kollisiooninormidega.

Liikmesriigi 1 äriühing A on kaubandusmessi organiseerijaks oleva äriühingu B juures, mille juhtimisorgani asukoht on liikmesriigis 2, broneerinud 500 m² näitusepinda ja vastavaid teenuseid kolmepäevasel kaubandusmessil liikmesriigis 2, kus ta kavatseb osaleda eksponeerimiseks. Viis päeva enne messi algust teavitab äriühingu A põhiklient, et ta ei saa sellel messil osaleda. Seetõttu tühistab äriühing A oma reserveeringu. Seoses hilise teatamisega ei õnnestu äriühingul B rentida 500 m² teisele eksponeerimisele. Kui tal palutakse maksta võlgnetav rent, siis äriühing A keeldub seda tegemast. Äriühing B soovib esitada hagi äriühingu A vastu ja küsib, kuidas oleks seda kõige parem teha.

Euroopa tsiviilkohtumenetluse süsteem tsiviil- ja kaubandusküsimustes, mis täna põhineb määrusel

44/2001 "Brüssel I", on toonud suuremat selgust sellistesse olukordadesse. See annab eeskirjad kohtualluvuse konflikti kohta, mis on samad kõikides süsteemis osalevates liikmesriikides. Ühes liikmesriigis vastu võetud iga kohtuotsus saab võrdväärse tunnustamise ja täitmise osaliseks kõikides teistes asjaomastes liikmesriikides. Samuti tagatakse sätetega, millega kehtestatakse samaväärsed kollisiooninormid, et kogu ühenduse ulatuses otsustavad kohtud samu küsimusi samade eeskirjade kohaselt.

Brüsseli I määruse kohaselt saab äriühing B valida kahe alternatiivse menetlusviisi vahel. Esiteks saab ta võtta õiguslikke meetmeid kohtus, millel on kohtualluvus äriühingu A põhitegevuskoha järgi liikmesriigis 1. Vastavalt artikli 2 üldisele eeskirjale saab õiguslikke meetmeid võtta kohtualluvus põhitegevuskoha kohtus. Alternatiivselt võib äriühing B eelistada algatada menetluse oma liikmesriigi 2 kohtus, millel on Brüsseli I määruse artikli 1 lõike 1 punkti b kohaselt kohtualluvus koha järgi, kus lepingujärgseid teenuseid tuleks osutada. Liikmesriigi 2 kohtust saadud soodsat otsust tunnustatakse ja selle täitmist saaks nõuda mis tahes liikmesriigis, kus äriühingul A on varasid. Äriühingul B ei ole põhjust muretseda, et need kohtud võiksid otsustada antud kohtuasja teistsuguste õigusnormide alusel. Vastavalt 1980. aasta Rooma konventsioonile, mis kehtib kõikides ELi liikmesriikides, kohaldatakse samasuguseid õigusnorme kohaldatava seaduse kohta. *(vt allpool II ptk Rooma konventsiooni kohta)*

1 Brüsseli I määrus

22. detsembril 2000. a. määrus nr 44/2001, mis käsitleb tsiviil- ja kaubandusasjade kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist tsiviil- ja kaubandusasjades, Brüsseli I määrus, jõustus 1. märtsil 2002. See asendas Brüsseli 1968. a. konventsiooni, millel on sama objekt ja mis jätkuvalt kehtib Taani ja teatud liikmesriikide mõnede ülemereterritooriumide kohta. Lugano konventsiooni, mis oma sisu poolest vastab suures osas Brüsseli konventsioonile, kohaldatakse menetlustele Islandi, Norra, Poola ja Šveitsi suhtes.

Määrust kohaldatakse tsiviil- ja kaubandusasjades, v.a tulu-, tolli- või haldusasjad. Seda ei kohaldata teatavatele tsiviilõiguse valdkondadele, nagu füüsiliste isikute staatusele või õigus- või teovõimele, abieluasjadele, testamentidele ja pärimisele või pankrotile.

1.1. Brüsseli I määruse kohtualluvuse süsteem

Brüsseli I määrusega sätestatakse suletud kohtualluvuse süsteem, millega määratakse kohtualluvus otsuste tegemiseks piiriülestes vaidlustes liikmesriikide kohtute vahel. Seejärel määratakse määruse järgi pädeva liikmesriigi kohtusüsteemis kohtualluvus vastavalt asjaomase liikmesriigi tsiviilkohtumenetluse riiklikele eeskirjadele.

Liikmesriigi 1 äriühing A on münud masina liikmesriigi 2 äriühingule B. Äriühing B on esitanud ostupakkumise, milles muuhulgas märgiti, et ostmisele kohaldatakse pakkumisdokumendi teisele küljele trükitud üldisi müügitingimusi. Neis tingimustes sisaldub kohtualluvuse valiku klausel, millega kehtestatakse kohtu C pädevus liikmesriigis 2. Äriühing A võttis pakkumise vastu kinnituskirjas. Pärast tarnet väitis äriühing B, et masin ei tööta nõuetekohaselt, ja esitas kohtule C kahjutasu hagi äriühingu A vastu. Kohtumenetluses väidab äriühing A, et kohtul C puudub pädevus. Ta viitas sellele, et liikmesriigi 1 seaduste kohaselt kehtib ühe osapoole üldistes müügitingimustes sisalduv kohtualluvuse valiku klausel ainult siis, kui sellele on nõustumise märgiks teine osapool selgesõnaliselt alla kirjutanud.

Vastavalt Brüsseli I määruse artikli 23 lõikele 1 võivad osapooled, kellest üks või mitu asuvad liikmesriigis, leppida kokku, et liikmesriigi kohus või kohtud on pädevad lahendama mis tahes vaidlust, mis on tekkinud või võib tekkida seoses konkreetse õigussuhtega. See on ainupädevus, kui osapooled ei ole kokku leppinud teisiti. Brüsseli I määruse valdkonnas peab kohtualluvuse valiku klauslite ametlik kehtivus tulenema eranditult määrusest, millega määratakse autonoomne eeskirjade kogu. Need eeskirjad on ülimuslikud liikmesriikide riiklikes tsiviilmenetluse seadustes sisalduvate vastavate eeskirjade suhtes. (*vt edaspidi allpool*)

Üldreegel: kostja alalise elukoha või asukoha järgse kohtu kohtualluvus

Liikmesriigi territooriumil elavate isikute suhtes sätestab Brüsseli I määruse artikli 2 üldreegli, et kohaldatakse **kostja alalise elukoha või asukoha** järgse liikmesriigi kohtu kohtualluvust, olenemata tema kodakondsusest. Alaline elukoht määratakse vastavalt selle liikmesriigi siseriiklikule õigusele, kus kohtu poole pöörduti. Juriidiliste isikute või firmade korral määratakse nende asukoht riigi järgi, kus on nende põhikirjajärgne asukoht, juhtimisorgan või põhitegevuskoht. Kui kostja ei asu või ei ela liikmesriigis, siis määruse artikkel 4 sätestab, et iga liikmesriigi kohtute pädevus määratakse siseriikliku õigusega, võttes arvesse erandlikku kohtualluvust ja kohtualluvuse kokkuleppet.

Kohtualluvuse alternatiivsed ja erieeskirjad

Määruse artiklites 5–7 pannakse ette erikohtualluvuse alternatiivsed eeskirjad eespool nimetatud kohtualluvuse üldeeskirja kohta. Hageja saab valida, kas algatada menetlus kostja asukoha või elukoha kohtus või erikohtualluvuse alusel teise liikmesriigi kohtutes. Praktikas sisaldub kõige olulisem erikohtualluvus artikli 5 lõikes 1, mis puudutab lepingutega, v.a töölepingutega seotud küsimusi. Rahvusvaheliselt kuulub pädevus hagi eseme üle kõnealuse **kohustuse täitmise asukoha järgsetele** kohtutele. Euroopa piiriüleses praktikas enam levinud kahe lepingutüübi korral hõlmab täitmise koht kõiki samast lepingust tulenevaid kohustusi. Kui ei ole teisiti

kokku lepitud, siis kaupade müügi korral on kohustuse täitmise asukoht see koht liikmesriigis, kus lepingu kohaselt kaubad üle anti või kus need oleks tulnud üle anda, ning teenuste osutamise korral see koht, kus lepingu kohaselt teenuseid osutati või neid oleks tulnud osutada.

Artiklis 5 nähakse ka ette erieeskirjad kohtualluvuse kohta mitmel erijuhtumil, näiteks ülalpidamiskohustusega seotud asjad, kahjutasu või hüvitisega seotud tsiviilnõuded, filiaali, esinduse või muu asutuse tegevusest tulenevad vaidlused. Artikli 5 lõige 3, mis hõlmab kohtualluvust lepinguvälise kahjuga seotud küsimuste üle, on muutunud üha olulisemaks.

Lepinguvälise kahju nõudeid võib esitada selle koha kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda. Euroopa Ühenduste kohus on leidnud, et see on kahju tekkimise koht või kahjustava tegevuse läbiviimise koht.

Kokkulepe kohtualluvuse kohta ja kostja ilmumine

Eeskiri kohtualluvuse valiku kokkuleppe kohta on esitatud artiklis 23. See on Brüsseli I määruse üks kõige olulisemaid ja sagedamini kasutatavamaid eeskirju. Kokkulepe kohtualluvuse kohta on üldiselt lubatud. Kuid piirangud on olemas poolte kasuks, kes on kindlustatud kindlustusküsimusi puudutavate eeskirjadega, tarbijate ja töötajate kasuks. Samuti ei saa artikli 22 kohast ainupädevust muuta kohtualluvuse kokkuleppega.

Eespool toodud juhtumis vaidlevad erinevatest liikmesriikidest pärinevat kaks äriühingut neist ühe, äriühingu B, üldistes müügitingimustes kohtualluvuse valiku klausli kehtivuse üle. Lahendus võib tuleneda Brüsseli I määruse artiklist 23.

Vorminõuete suhtes sisaldab Brüsseli I määruse artikkel 23 rea erinevaid reegleid. Peamine eeskiri on, et kohtualluvuse valiku klauslis peavad pooled kirjalikult kokku leppima, kuigi mõlema poole allakirjutatud kirjalik dokument ei ole nõutav. Kirjalike teadete või kirjalikult kinnitatud suuliste kokkulepete vahetamine vastab samuti nõuetele. Sama kehtib ka vormi kohta, mis vastab poolte vahel väljakujunenud tavadele ja rahvusvahelise kaubanduse korral vormi kohta, mis vastab kaubandustavale, mida selles valdkonnas tegutsevad asjakohast liiki lepingute pooled regulaarselt kasutavad ja millest pooled on või oleksid pidanud olema teadlikud.

Näiteks äriühing B esitas kirjaliku ostupakkumise, mille äriühing A kinnitas kirjalikult. Nimetatud ostupakkumises viitas äriühing B selgesõnaliselt oma üldistele müügitingimustele, mida ta esitas äriühingule A osapoolte kasutatud keeles. Äriühingu B müügitingimustes kehtestatud kohtualluvuse klausel vastab seega Brüsseli I määruse artikli 23 lõikes 1 sätestatud nõuetele. Sellest tulenevalt annab see kohtule C ainupädevuse kohtuasja arutamiseks.

Lisaks Brüsseli I määruse sätetest tulenevale pädevusele on pädev ka see liikmesriigi kohus, kuhu kostja ilmub, nagu on sätestatud artiklis 24. See ei kohaldu juhul, kui ilmumine toimus kohtualluvuse vaidlustamiseks või kui teisel kohtul on ainupädevus tulenevalt artiklist 22. See eeskiri on oluline praktikas, kuna see sunnib kostjat veenduma kohtu pädevuses enne sinna ilmumist. Kinnitamise korral ei saa kohtualluvust tühistada ja kohtute pädevus on lõplikult kehtestatud.

Erieeskirjad kindlustust, tarbijate lepinguid ja töölepinguid käsitlevate küsimuste kohta

Erieeskirjad kehtestatakse küsimuste kohta, mis puudutavad kindlustust, tarbijalepinguid ja töölepinguid. Need lepingud eristuvad vajadusega kaitsta nõrka poolt. Brüsseli I määrus sätestab erieeskirjad kõnealustes lõikudes kavatsusega anda sobiv kohtualluvus nõrgemale osapooltele, keda peetakse kaitse vääriliseks, näiteks kindlustatud isikule, tarbijale või töötajale sobiv kohtualluvus.

Pr A, liikmesriigi 1 elanik, on tellinud raamatumüüjalt Interneti kaudu raamatu ja on maksnud ette hinna 26,80 €. Raamat ei jõudnud kunagi kohale. Pr A selgitas välja, et Interneti raamatumüüja on äriühing, mille asukoht on liikmesriigis 2. Ta otsustas võtta tarvitusele õiguslikud meetmed ja küsib, kus seda peaks tegema. Raamatumüüja väidab, et tema üldised müügitingimused kehtestavad liikmesriigi 2 kohtute pädevuse.

Brüsseli I määruse artikli 16 lõike 1 kohaselt võib tarbija algatada menetluse teise lepingupoole vastu kas viimase asukoha- või elukohajärgsetes kohtutes või tarbija elukohajärgsetes kohtutes. Artikli 15 lõike 1 punktis c sätestatakse, et see valik on avatud tarbijale, kui leping on sõlmitud isikuga, kes tegeleb äri- või kutsetegevusega tarbija elukoha järgses liikmesriigis või mis tahes vahendite kaudu juhib nimetatud tegevust kõnealuse liikmesriigi või mitme liikmesriigi, sh kõnealuse liikmesriigi puhul, ning leping kuulub sellise tegevuse raamidesse. Kuna sellest eeskirjast ei saa mööda minna kokkuleppega, mis on tehtud eelnevalt vaidluse tekkimise kohta vastavalt artiklile 17, saab pr A esitada seetõttu raamatumüüja vastu hagi kohtusse, mis on pädev tema enda elukohas.

Erandlik kohtualluvus

Brüsseli I määruse artiklis 22 loetletakse erandliku kohtualluvuse aluseks olevad asjaolud, kui eeldatakse eriti tihedat seost konkreetse liikmesriigi kohtutega või kui on eriline vajadus õiguskindluse järele. Need hõlmavad muuhulgas menetlusi, mille objektiks on asjaõigused kinnisasjale või kinnisvara rendi õigused, või menetlusi, mis seonduvad patente või muude intellektuaalomandi õiguste registreerimisega. Kõikidel artiklis 22 loetletud juhtumitel takistatakse õiguslike meetmete võtmist teiste kohtute ees, nagu näiteks kostja asukoha järgse kohtu või mis tahes muu kohtu ees, milles pooled on kokku leppinud kohtualluvuse valiku korras.

Ajutised meetmed ja ajutine kaitse

Ajutiste meetmete osas sätestab Brüsseli I määruse artikkel 31 samuti liikmesriigi kohtutele esitatava taotluse, kui sellised meetmed on saadaval kõnealuse liikmesriigi seaduse kohaselt. See kehtib ka siis, kui teise liikmesriigi kohtutel on pädevus kõnealuses küsimuses.

1.2. Euroopa lis pendens

Euroopa lis pendens reegel takistab erinevate liikmesriigi kohtutel jõudmast vastuoluliste otsusteni sama hagi esimese suhtes. Kui erinevate liikmesriikide kohtutes algatakse sama hagi esit puudutavad menetlused samade osapoolte vahel, peatab kohus, kellele hagi on esitatud hiljem, oma menetluse omal algatusel seni, kuni on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi esitati esimesena. Kui on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi esitati esimesena, loobub kohus, kellele hagi esitati hiljem, pädevusest esimese kohtu kasuks. See reegel on olulise tähtsusega piiriülese kohtupraktika korral.

1.3. Teiste liikmesriikide kohtute väljastatud tunnustamine ja täitmine

Brüsseli I määrus on lihtsustanud formaalsusi teise liikmesriigi kohtu poolt tehtud mis tahes otsuse tunnustamiseks ja sujuvaks täitmiseks, võttes kasutusele lihtsa ja ühetaolise menetluse.

Tunnustamine

Vastavalt artiklile 33 tunnustatakse automaatselt ühes liikmesriigis tehtud kohtuotsust teises liikmesriigis ilma mis tahes erimenetluse nõudeta. Tunnustamisest saab keelduda väga vähestel erandlikel juhtudel. Kõige olulisem juhtum õiguspraktikas on see, mis on reguleeritud artikli 34 lõikega 2 ja mis puudutab kohtusse ilmumata jätmist, mille puhul kostjale kas ei esitatud menetluse algatamise dokumenti või sellega samaväärset dokumenti pisavalt pikalt ette ja viisil, mis oleks võimaldanud tal oma kaitset korraldada. Kohtuotsust ei tunnustata (artikli 35 lõige 1), kui see on vastuolus määruse eeskirjaga erandliku pädevuse kohta või erieeskirjadega kindlustust, tarbijalepinguid ja töölepinguid käsitlevate küsimuste kohta. Kõikidel muudel juhtudel keelab artikli 35 lõige 3 selgesõnaliselt päritolu liikmesriigi kohtu pädevuse mis tahes läbivaatamise. Artiklis 36 märgitakse, et mitte ühegi asjaolu korral ei või välisriigi kohtuotsust läbi vaadata selle sisu osas.

Täidetavus

Otsused, mis kuuluvad täitmisele liikmesriigis, kus need tehti, võib kuulutada täidetavaks ja pöörata täitmisele mis tahes teises liikmesriigis. Osapool, kes soovib täita kohtuotsust teises liikmesriigis, taotleb, et seda otsust teinud kohus väljastaks tõendi (standardne vorm, V lisa), kinnitades otsuse täidetavust. Kohus või iga liikmesriigi poolt avaldusi läbi vaatama määratud pädev asutus lihtsalt kontrollib formaalselt avaldusega kaasnevat dokumente. Üks pooltest võib esitada

edasikaebuse lisas loetletud ühele kohtule. See puudutab üksnes kohtuotsuse täitmist. Brüsseli I määruses sätestatakse selgesõnaliselt, et ainus alus mittetäitmiseks on see, kui see on ilmselt vastuolus avaliku korraga.

Otsust täidetavaks kuulutamise avalduse kohta võivad pooled edasi kaevata erikorra alusel, mis on kirjeldatud artiklites 43–46. Kui kohtuotsust tuleb tunnustada, võib taotleja kasutada ajutisi meetmeid, sh kaitsemeetmeid vastavalt kõnealuse liikmesriigi õigusele, kusjuures täitmisotsus ei ole nõutav. Kuid täitmisotsus sisaldab endas õigust võtta kasutusele mis tahes kaitsemeetmed.

2 Määrus, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta

Nõukogu määrus ((EÜ) nr 805/2004), millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta, loob süsteemi, millega lubatakse vaidlustamata nõudeid käsitlevate kohtuotsuste, kohtulike kokkulepete ja autentsete instrumentide vaba ringlus kõikides liikmesriikides, sätestades miinimumstandardid, mille järgimine muudab mittevajalikuks mis tahes vahemenetlused, mida tuleks läbi viia täitvas liikmesriigis enne tunnustamist ja täitmist. Kõnealune määrus kehtib tsiviil- ja kaubandusajades, olenemata kohtu või muu õigusmõistmise institutsiooni olemusest.

“Vaidlustamata nõuete” mõiste hõlmab kõiki olukordi, kus võlausaldaja, arvestades võlgniku poolse vaidluse kontrollitavat puudumist rahalise nõude olemuse või ulatuse üle, on saanud

kas kohtuotsuse selle võlgniku vastu või täitmisele kuuluva dokumendi, mis nõuab võlgniku selgesõnalist nõusolekut, näiteks kohtu heaks kiidetud kokkulepe või autentne instrument.

Kui kohtuotsus vaidlustamata nõude kohta on välja antud liikmesriigis ja kohtuotsus tuleb täita välismaal, siis võib võlausaldaja valida, kas taotlema kinnitamist Euroopa täitekorraldusena vaidlustamata nõuete suhtes või võtta kasutusele tunnustamise ja täitmise süsteem vastavalt määrusele (EÜ) nr 44/2001.

Hr A on esitanud rahalise nõude hr B vastu hagi korras liikmesriigis 1, kus on nende mõlema alaline elukoht. Kohus on nõudnud hr B-lt, kes ei ole vaidlustanud nõuet kohtumenetluses, 10 000 euro suuruse summa maksmist hr A-le. Kuna hr B on hiljuti kandnud kogu oma vara liikmesriigis 2 asuvasse panka, küsib hr A, kuidas ta saaks täita kohtuotsust liikmesriigis 2.

Praegu peab hr A taotlema liikmesriigis 2, kus täitmist soovitakse, otsust kohtuotsuse täitmisele kuuluvuse kohta. Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise kord, mis on sätestatud määrusega 44/2001 ("Brüsseli I määrus"), hõlmab menetlusi liikmesriigis, mis ei ole see liikmesriik, kus kohtuotsus on tehtud. See tingib täiendavaid kulusid ja teatud viivitust.

Euroopa täitekorraldust loova määruse kohaselt saab hr A

kasutada ka teist varianti. Ta võib taotlema kinnitamist Euroopa täitemenetlusena vaidlustamata nõuete suhtes päritolu liikmesriigi pädeva asutuse ees, mida tunnustatakse ja täidetakse liikmesriigis 2 ilma, et oleks nõutav täiendav erimenetlus.

Kõnealune määrus annab reaalset kasu võlausaldajatele, kes saavad juurdepääsu kiirele ja tõhusale täitmisele välismaal, kaasamata selle liikmesriigi kohtunikke, kus täitmist taotletakse ega sellega seotud viivitusi ja kulusid. See kuulub meetmete rühma, mis on ette nähtud kohtuotsuste ja kohtuorganite muude otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõtte edaspidiseks rakendamiseks.

Päritolu liikmesriigi pädev organ väljastab kohtuotsuse keeles Euroopa täitekorralduse tõendi, kasutades lisas I toodud standardvormi.

Määrusega kehtestatakse miinimumstandardid kohtuotsusega lõppeva kohtumenetluste kohta tagamaks, et võlgnik oleks teavitatud tema vastasest menetlusest, nõuetest tema aktiivseks osalemiseks kohtumenetluses kõnealuse nõude vaidlustamiseks ja tema mitteosalemisest tulenevatest tagajärgedest piisav aeg ette ja sellisel viisil, et ta saaks korraldada enda kaitse. Päritolu liikmesriigi organitele tehakse ülesandeks uurida täielikku vastavust minimaalsetele menetlusstandarditele enne standardse Euroopa täitekorralduse tõendi väljastamist, mis muudab selle läbivaatamise ja selle tulemuse läbipaistvaks.

3 Kollisiooninormid – õigusaktid ja eelnõud

Kollisiooninormide ühtlustamisega, mida tuleb eristada materiaaõiguse ühtlustamisest, püütakse ühtlustada eeskirju, millega määratakse kohustusele kohaldatav õigus.

3.1. 1980. a. Rooma konventsioon ja ettepanekud Rooma I määruse kohta

Rooma konventsioon

Rooma konventsioon lepingulistele kohustustele kohaldatava õiguse kohta, mis on kehtiv alates 1991. a. aprillist, kehtib nüüd kõikide liikmesriikide kohta, kuigi olulised erinevused jäävad teatud punktide osas, tulenevalt rakendamise vormide mitmekesisusest ja konventsiooni sätetele tehtud reservatsioonidest.

Konventsioon kehtib lepingulistele kohustustele olukordades, mis puudutab õiguse valikut – isegi kui selliselt määratud õigus on lepingu osapooleks mitteoleva liikmesriigi oma – v.a teatavad küsimused, nagu näiteks lepingulised kohustused seoses pärimisõigusega või abielusuhetest tulenevad varalised õigused. Rooma konventsiooni eeskirjad on seega rahvusvahelise eraõiguse ainsad eeskirjad, mis kehtivad liikmesriikides selles valdkonnas.

Lepingupooled võivad valida õiguse, mis kuulub kohaldamisele tervele lepingule või selle osale. Kui pooled ei ole

selgesõnaliselt valinud kohaldatavat õigust, siis lepingule kohaldatakse selle riigi õigust, millega ta on kõige tihedamini seotud, mis on tavaliselt selle osapoole peamine elukoht, kelle käitumine on lepingule iseloomulik ning juriidiliste isikute ja organiseeritud isikute ühenduste korral selle juhtimisorgani asukoht. (Näiteks müügilepingu puhul on iseloomulikuks käitumiseks müüja käitumine.) Asjaõigusi kinnisajale puudutavate lepingute korral eeldatakse, et kõige tihedam side on selle riigiga, kus kinnisvara asub. Kui leping puudutab kaupade transporti, määratakse kohaldatav seadus vastavalt peale- või mahalaadimise asukohale või kaubasaatja põhitegevuskohale.

Kuid kõikide lepingute korral, kui asjaoludest nähtub, et leping viitab tihedamale sidemele teise riigiga, tuleb sellele kohaldada selle riigi õigust.

Nõrgema poole eri- ja kaitsvad reeglid hõlmavad tarbijalepinguid ja töölepinguid. Tarbijalepingute korral, kui pooled ei otsusta teisti, kohaldatakse sellistele lepingutele selle riigi õigust, kus asub tarbija peamine elukoht, kui on mõningane side selle riigiga, nagu on määratletud artiklis 3 ja artikli 5 lõikes 2. Töölepingutele kohaldatakse valiku puudumise korral selle riigi õigust, kus töötaja tavapärastel tegevustel oma tööd lepingu täitmisel. Kui töötaja tavaliselt ei tee oma tööd ühes teatud riigis, siis kohaldatakse lepingule selle riigi seadust, kus asub tegevuskoht, mille kaudu töötaja tööle võeti. Kui aga kõikidest asjaoludest ilmneb, et leping on tihedamalt seotud teise riigiga, siis kohaldatakse lepingule selle riigi õigust, artikli 6 lõige 2. Tarbijalepingute korral ja üldreegli kohaselt ei tohi õiguse valik

ühelgi juhul kahjustada tarbijat ega jätta teda ilma tema elukohajärgse riigi õigusaktidega võimaldatud kaitsest, kui kaitse sellises riigis on soodsam. Töölepingute korral ei saa töötajalt ära võtta kaitset, mis tuleneb kohustuslikest tööõiguse alastest õigusaktidest riigis, kus ta tavaliselt lepingu täitmisel töötab.

Kaubandusmessi korraldaja äriühingu B juhtumi korral, mil ta sai liiga hilja teada suure näitusepinna tühistamisest, tahab äriühing B veenduda, et tema lepingule eksponeeritud äriühinguga A kohaldatakse tema enda õigust, s.o liikmesriigi 2 õigust.

Kaubandusmessi organiseerijad sätestavad tavaliselt oma üldistes kaubandusmessi tingimustes, et eksponeeritud sõlmitud lepingutele kohaldatakse selle liikmesriigi seadusi, kus asub korraldaja enda tegevuskoht. Rooma konventsiooniga kehtestatakse lepingupoolte valiku vabaduse põhimõte: artikli 3 lõige 1. Kui äriühing B on esitanud õiguse valiku sätte, kohaldatakse lepingule valitud õigust. Vastasel korral tuleks kohaldatav õigus leida vastavalt selles riigis kehtivatele reeglitele, millega leping on kõige tihedamini seotud. Lepingus oli näitusepinna rent ja äriühingu B osutatavate sellega seotud kaubandusmessi teenuste tasu lepingule iseloomulik. See erineb oluliselt äriühingu A maksimalkohustusest, mis on kõige üldisemast liiki kohustus. Seetõttu tuleb lepingule kohaldada liikmesriigi 2 seadust, sest äriühingu B juhatus on liikmesriigi 2.

Ettepanekud asendada Rooma konventsioon Rooma I määrusega

Euroopa Komisjon on 14. jaanuaril 2003 välja andnud **roheline raamatu lepingulistele suhetele kohaldatava õiguse kohta**, kasutades tööpealkirjana “Rooma I määrus”. Tõepoolest, konventsiooni asendamine EÜ õigusaktiga aitaks üle saada piirangutest Rooma konventsioonis kui rahvusvahelises lepingus. Arutamisele tuleb ka Rooma konventsiooni teatud sätete ajakohastamine, eriti kohandamiseks artikkel 5 elektrooniliste tehingute korral tarbijatele kohaldatava õiguse kohta.

3.2. Ettepanek Rooma II määruse kohta

Kuigi Brüsseli I määrus hõlmab nii lepingulisi kui ka lepinguväliseid kohustusi, on seni ühtlustatud ainult eeskirju lepingulistele suhetele kohaldatava õiguse kohta Euroopa Ühenduses. Seetõttu esitas Euroopa Komisjon 22. juulil 2003 ettepaneku lepinguvälisele kohustustele kohaldatavat õigust käsitleva “Rooma II” määruse kohta

Mõned lepinguvälise kohustuste valdkonnad on jäetud välja ettepanekud määruse kohaldamisalast, nagu näiteks perekonnasuhetest või sarnastest suhetest, abieluvarast ja pärimisest tulenevad lepinguvälised kohustused. Ettepanek määrus eristab kollisiooninorme lepinguvälise kohustuste kahe peamise kategooria osas: õigusrikkumisest või süüteost tulenevad kohustused ja neist mittetulenevad kohustused.

Kavandatud kohustuste rikkumise eeskiri **õigusrikkumisest või süüteost tulenevate** lepinguväliste kohustuste kohta on see, et kohaldatakse selle koha õigust, kus otsene kahju tekib või tõenäoliselt tekib. Reegli **lex loci delicti commissi** kinnitamise eesmärk on tagada õiguskindlus ja püüda leida mõistlik tasakaal väidetavalt vastutava isiku ja kahju kannatava isiku vahel. Kui aga väidetavalt vastutav isik ja väidetavalt kahju kannatav isiku **peamine elukoht on samas riigis**, siis kohaldatakse selle riigi õigust. Ettepanud määruses sätestatakse üldine erand, mille eesmärk on lisada mõningast paindlikkust, võimaldades kohtul mugandada ranget eeskirja konkreetsele juhtumile selliselt, et kohaldataks seadust, mis peegeldab olukorra raskuskeset, olenemata sellest, kas kohustus on ilmselt **tihedamini seotud** teise riigiga. Kavandatud määrus näeb täiendavalt ette erireeglid, mis kehtivad mõnede õigusvaldkondadele, nagu näiteks tootevastutus, kõlvatu konkurents või intellektuaalomandi õigus.

Muudest toimingutest peale **õigusrikkumise või väärtete** tulenevate lepinguväliste kohustuste korral – näiteks ebaõiglane rikastumine või esindusõigus ilma volitusega – sätestab kavandatud määrus mitmeid eeskirju tagamaks, et kohustusele kohaldataks selle liikmesriigi õigust, mis kõige rohkem on seotud kõnealuse küsimusega, andes kohtutele piisava paindlikkuse mugandada eeskirja oma riiklikele süsteemidele.

Poolte jaoks tehakse säte, et lepinguväliste suhetele **kohaldatav õigus valitakse** pärast vaidluse tekkimist (ex ante valik ei ole lubatud). Valik peab olema kas selgesõnaline või tulenema selgelt juhtumi asjaoludest. Valikuvabadus on siiski piiratud, kui olukorra kõik elemendid asuvad muus riigis, kui see, mille õigus valiti, ja valikuvabadus on välistatud intellektuaalomandi korral. Samuti ei tohi välisriigi õiguse kohaldamine olla ilmses vastuolus menetluse toimumise riigi avaliku korraga.

4 **Õiguslase koostöö edasine arendamine tsiviil- ja kaubandusküsimustes**

Ühendus püüab suurendada liikmesriikide kohtusüsteemide vahel allesjäänud barjääride läbilaskvust. Euroopa Ülemkogu Tampere istungil nõuti “otsuste ja kohtuotsuste tunnustamiseks ja täitmiseks taotlevas riigis vajalike vahemeetmete täiendavat vähendamist”, lõppeesmärk on kohtuotsuste automaatne tunnustamine ja täitmine tsiviilküsimustes ning välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetluse täielik tühistamine.

Euroopa Ülemkogu poolt 2004. a. novembris vastuvõetud Haagi programm on pannud rõhku vastastikuse tunnustamise programmi täielikule täitmisele 2011. aastaks. Eriti on Haagi programm kutsunud komisjoni esitama ettepanekuid pärimise, abieluvara küsimustes, abielulahutusega seotud küsimusi puudutavate kollisiooninormide kohta.

4.1. Ettepanekud Euroopa maksekäsu kohta ja Euroopa väikenõuete menetlust loova uue õigusakti kohta

Euroopa Komisjon esitas 20. detsembril 2002 "Rohelise raamatu Euroopa maksekäsu kohta ja väikenõudeid käsitlevate kohtuvaidluste lihtsustamiseks ja kiirendamiseks".

Euroopa maksekäsk hõlmab põhjalikku nimekirja asjakohastest küsimustest, mis on mõeldud ergutama avalikku arutelu kiire ja efektiivse menetluse loomise kohta eeldatavasti vaidlustamata jäävate nõuete lahendamiseks. Ettepaneku määruse koostamise kohta sellel teemal võttis komisjon vastu 2004. a. märtsis ja see on praegu arutamisel nõukogus.

4.2. Kohtuväline lahendamine – alternatiivsete meetodite väljatöötamine lahendamaks tsiviil- ja kaubandusvaidlusi Euroopa Liidus

19. aprillil 2002 avaldas Euroopa Komisjon rohelise raamatu tsiviil- ja kaubandusõigust puudutavate vaidluste alternatiivse lahendamise (VAL) kohta. VAL-meetodid on kohtuvälised menetlused, mida kasutatakse tsiviil- või kaubandusküsimusi puudutavate vaidluste lahendamiseks. Need hõlmavad tavaliselt vaidluse osapoolte koostööd oma vaidlusele lahenduse leidmisel, kasutades erapooletu kolmanda poole abi. VALi käsitletakse kui olulist osa püüdest anda õiglased ja tõhusad vaidluste lahendamise mehhanismid ELi tasemel.

Komisjon omalt poolt võttis oktoobris vastu direktiivi ettepaneku tsiviil- ja kaubandusküsimustes toimuva vahenduse teatud aspektide kohta. 2. juulil avaldati komisjoni egiidi all välja töötatud heade tavade kogu tsiviilajajades toimuva vahenduse kohta.

III. PEREKONNAÕIGUS

1 Brüsseli II määrus

29. mai 2000. a. määrus (EÜ) 1347/2000 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta perekonnaasjades ja mõlema abikaasa lapsi puudutava vanemliku vastutuse asjades ("Brüsseli II määrus") jõustus 1. märtsil 2001.

Määruse kehtivus on piiratud tsiviilmenetlusele, mis puudutab abielulahutust, kooselu lõpetamist või abielu kehtetuks tunnistamist, samuti vanemlikku vastutust hõlmavatele otsustele, kui need tehakse abieluõigusliku menetluse kontekstis ja puudutavad mõlema abikaasa lapsi. Sellise menetluse jaoks annab määrus eeskirjad, et teha kindlaks:

- liikmesriikide kohtute vaheline kohtualluvus;
- teiste liikmesriikide kohtute välja antud otsuste tunnustamine ja täitmine.

Pr A on liikmesriigi 1 kodanik. Ta on abielus hr B-ga, kellega ta on koos elanud kolm aastat viimase koduliikmesriigi 2. Pr A on teinud otsuse anda sisse avaldus lahutuse saamiseks ja pöörduda tagasi oma koduriiki, kus ta perekond elab. Ta soovib lahkuda niipea kui võimalik ja anda sisse avaldus lahutuseks enda päritoluriigis. Ta ei ole rääkinud hr B-ga kaks nädalat ja tunneb muret, et lahutusest võib saada tõsine probleem.

Brüsseli II määruse artikli 2 lõige 1 kehtestab kohtualluvuse vastavalt abikaasade peamisele elukohale või viimasele peamisele elukohale, kui üks abikaasast elab endiselt seal või vastavalt abikaasade ühisele kodakondsusele (Ühendkuningriigi ja Iirimaa korral mõlema abikaasa alaline elukoht). Pärast seda, kui pr A on pöördunud tagasi oma päritoluriiki, saab ta anda sisse avalduse lahutuse saamiseks liikmesriigi 1 kohtusse, kui on täidetud üks järgmistest tingimustest:

- Kui ta suudab veenda hr B-d esitama ühist avaldust, siis on pädevus mõlema abikaasa alalise elukoha järgsetel kohtutel. Pärast tema tagasipöördumist oma koduriiki peaks ta esitama avalduse selle liikmesriigi kohtusse (tingimusel, et ta on omandanud peamise elukoha seal) või liikmesriigi 2 kohtusse, kus on hr B peamine elukoht.
- Kui aga hr B selle asemel keeldub ühisest avaldusest, võib pr A esitada avalduse ainult oma koduliikmesriigi kohtusse pärast seda, kui ta on elanud seal vähemalt kuus kuud. Kui pr A otsustab kolida kolmandasse liikmesriiki, mille kodanik ta ei ole, lubatakse tal esitada seal avaldus lahutuse saamiseks alles pärast seda, kui ta on elanud seal vähemalt üks aasta.

Pr A peaks teadma, et hr B, kes ilmselt kavatseb jääda abikaasade praegusesse ühisesse elukohta, leiab end soodsamas positsioonis selles mõttes, et ta saab esitada avalduse lahutuse saamiseks selle liikmesriigi kohtusse viivitamata; samas oleks pr A pidanud ootama kuus kuud.

Kui hr B otsustab nii teha, siis tema hagi takistaks pr A järgnevat hagi. Brüsseli II määruse artikli 11 lõikega 1 kehtestatakse, et kui erinevate liikmesriikide kohtutes algatatakse sama hageseme suhtes kohtumenetlused, siis on pädev see kohus, kellele hagi on esitatud esimesena (nn menetluses olev kohtuasi), ja kohus, kellele hagi on esitatud hiljem, peatab oma menetluse.

Brüsseli II määrus kehtib ainult abielusidemete tühistamise kohta, kuid ei puuduta selliseid küsimusi nagu abikaasade süü, abielu varaliseid tagajärjed, ülalpidamiskohustus või mis tahes muu meede, mis võib abielulahutusega kaasneda.

Brüsseli II määruse kohtualluvuse alused põhinevad reeglil, et peab olema tegelik side asjaomase poole ja kohtulikku pädevust teostava liikmesriigi vahel. See võimaldab poolel valida seitsme alternatiivse aluse vahel.

Perekonnaasjades pädeval kohtul on samuti pädevus vanemliku vastutuse küsimustes, mis puudutavad mõlema abikaasa ühiseid lapsi ja mille puhul on lapse peamine elukoht vastava perekonnaasjadega tegeleva kohtu asukoha järgses liikmesriigis. Kui laps elab teises liikmesriigis, siis perekonnaasjadega tegeleval kohtul on ikkagi pädevus vanemliku vastutuse küsimuses tingimusel, et vähemalt ühel vanemal on eestkosteõigus lapse üle, kui kohtute pädevusega on nõustunud mõlemad pooled ja kui see on lapse parimates huvides.

Tuginedes vastastikuse usalduse põhimõttele, tunnustatakse ühes liikmesriigis tehtud otsust kõikides teistes liikmesriikides. Mittetunnustamise aluseid hoitakse nõuetekohase miinimumini. Kohtuotsuste puhul, mis käsitlevad kooselu lõpetamist, abielulahutust või abielu tühistamist, ei ole ükski erimenetlus perekonnaseisuregistri ajakohastamiseks nõutav. See on nii Brüsseli II määruse kui ka Brüsseli I määruse kohane põhiprintsiip, et riik, kelle poole pöörduti, ei tohiks hakata kontrollima päritoluriigi kohtute pädevust ega tuvastatud fakte. Vanemliku vastutusega seotud kohtuotsuseid saab tunnustada ja täita teises liikmesriigis pärast seda, kui täitmise koha järgne liikmesriigi asjaomane kohus on need täitmisele kuuluvaks tunnistanud (välisriigi kohtuotsuse tunnustamine). Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise lubamise otsust võib uuesti läbi vaadata edasikaebe korras.

2 Brüsseli II määrust asendav uus määrus

Brüsseli II määruse rakendusala on osutunud liiga kitsaks vanemliku vastutuse küsimuste osas. Sel põhjusel esitas komisjon 2002. aastal ettepanekuna määruse projekti, mis on ette nähtud asendada Brüsseli II määrust, hõlmates kõik otsused vanemliku vastutuse kohta, olenemata vanemate perekonnaseisust ja vaatamata sellele, kas vanemate vahel on pooleliolev kohtuprotsess perekonnaasjades. Uus määrus võeti vastu 27. novembril 2003 ja see hakkas kehtima 1. märtsil 2005.

Uus määrus sisaldab erieeskirju lapsevanema poolt toime pandud lapseröövi kohta Euroopa Liidus. See puudutab juhtumit, mil laps viiakse ära või peetakse kinni eestkosteõigust rikkudes. Uue määruse eesmärk on keelata lapseröövi ELis ja selle toimumise korral tagada lapse viivitamatu tagasipöördumine. Selle eeskirjad täiendavad ja tugevdavad lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 25. oktoobri 1980. aasta rahvusvahelise Haagi konventsiooni, mis on jõus kõikides liikmesriikides.

Üldine eeskiri kohtualluvuse kohta, mille kohaselt on pädevus lapse peamise elukoha järgse liikmesriigi kohtutel, võib kujutada riski, et lapsed röövitakse vanemate poolt, kes tahavad esitada kohtuasja oma kodakondsusest kohtunikule lootuses saada soodsama kohtlemise osaliseks. Sellise olukorra vältimiseks sätestatakse määruis, et lapse peamise elukoha järgse liikmesriigi kohtutel säilib pädevus ka pärast lapseröövi ja neile kuulub lõplik sõna. Otsuse lapse mittetagasipöördumise kohta teevad nende liikmesriikide kohtud, kuhu laps rööviti. Selle otsuse võib siiski heita kõrvale hilisema kohtuotsusega eestkosteõiguse kohta, mille on väljastanud selle liikmesriigi pädevad kohtud, kus laps elas enne röövi.

Laps kuulatakse menetluse käigus üle, välja arvatud juhul kui see ei ole kohane. Kui kohtuotsusega nõutakse, et laps peab tagasi pöörduma, siis tunnustatakse ja täidetakse seda ilma erimenetluseta (välisriigi kohtuotsuse tunnustamine), tingimusel et teatud menetluslikud tagatised on täidetud (näiteks et laps kuulati üle). Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise nõude tühistamisega tagatakse lapse kiire tagasipöördumine.

Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise menetlused võivad võtta palju aega, eriti kui teine osapool vaidleb vastu. Peamise elukoha järgne kohtunik peab tegema koostööd päritolu riigi kohtunikuga, kes tegi otsuse mittetagasipöördumise kohta ja sai näiteks protokollilapse ülekuulamise kohta.

IV. MAKSEJÕUETUSE MÄÄRUS

On olnud suur vajadus Euroopa maksejõuetusõiguse korralduse järele, mille kohaldamine ei oleks piiratud liikmesriikide sisepiiridega. Ettevõtjate tegevusel on üha enam piiriülest mõju ja on vaja vältida poolte motivatsioone viia vara ühest liikmesriigist teise, püüdes saada soodsamat õiguslikku positsiooni. Siseturu nõuetekohane toimimine nõuab, et piiriülese maksejõuetuse menetlused toimiksid tõhusalt ja mõjusalt. Neid eesmärke ei ole võimalik saavutada piisaval määral riiklikul tasandil, mistõttu on vajalik, et sätted kohtualluvuse, tunnustamise ja kohaldatava õiguse kohta selles valdkonnas sisalduksid ühenduse õiguse meetmes.

29. mai 2000. a. määrus (EÜ) nr 1346/2000 maksejõuetusmenetluse kohta sisaldab esimest korda kohustuslikku raamistikku ELi liikmesriikide vahelise maksejõuetusmenetluste vastastikuse mõju kohta. **Maksejõuetuse määrus** jõustus 31. mail 2002 ja see kehtib kõikidele pärast seda kuupäeva alanud menetlustele.

Maksejõuetuse määrus kehtib maksejõuetusmenetlustele, olenemata kas võlgnik on füüsiline isik või juriidiline isik, ettevõtja või üksikisik. Asjakohased menetlused on määratud määruse artikli 1 lõikes 1 ja on loetletud määruse lisades A ja B. Maksejõuetuse määruse kohaldamiseks peavad menetlused olema ametlikult kasutusele võetud ja juriidiliselt kehtivad liikmesriigis, kus need algatatakse ja korraldatakse võlgniku kõiki võlakohustusi hõlmavate maksejõuetusmenetlustena, mille käigus võlgnik kaotab täielikult või osaliselt oma vara käsutamise õiguse ja määratakse likvideerija.

Määrus sisaldab eeskirju kohtualluvuse kohta, millega määratakse, milline kohus millises liikmesriigis on pädev algatama ja viima läbi maksejõuetusmenetlust. See rajaneb põhimõttel, et olemas ainult üks üldine maksejõuetusmenetlus, mis koosneb üldisest põhimenetlusest ja võimalikest edasistest teisestest menetlustest. Põhimenetluse algatamise pädevus kuulub selle liikmesriigi kohtutele, mille territooriumil asub võlgniku põhihuvide kese, artikkel 3. Riiklik menetlus, mis hõlmab ainult algatavas liikmesriigis asuvaid varasid – “teisene menetlus” – on lubatud koos põhimenetlusega, artikli 3 lõige 2 ja III peatükk. Kui riiklikku menetlust algatatakse enne põhimenetlust, siis nimetatakse seda “territoriaalseks menetluseks” kuni põhimenetluse algatamiseni.

Maksejõuetuse põhimenetlus ja teisene menetlus korraldatakse eraldi ja tavaliselt erinevate likvideerijate poolt. Nad saavad aidata kaasa kõikide varade efektiivsele realiseerimisele siiski ainult siis, kui kõik pooleliolevad paralleelseid menetlusi koordineeritakse. Põhitingimus on siin see, et erinevad likvideerijad teevad tihedat koostööd, eriti vahetades piisaval hulgal teavet. Tagamaks maksejõuetuse põhimenetluse valitsevat rolli, antakse likvideerijale sellises menetluses mitu võimalust sekkumiseks samaaegselt pooleliolevasse teisesse menetlusse. Igal võlausaldajal, kellel on peamine või alaline elukoht või registrijärgne asukoht ühenduses, on õigus esitada oma nõuded igas ühenduses pooleliolevas maksejõuetuse menetluses, mis käsitleb võlgniku vara. Võlausaldajate võrdse

kohtlemise tagamiseks peab tulude jaotamine siiski olema kooskõlastatud. Igal võlausaldajal peaks olema võimalus jätta endale maksejõuetusmenetluse käigus omandatu, kuid tal on õigus osaleda kogu vara jaotamisel teiste menetluste käigus ainult juhul, kui sama staatusega võlausaldajad on oma nõuete alusel saanud samaväärse osa, artikli 20 lõige 2. Kas ja millistel tingimustel on võlausaldajal lubatud taotleda teisese menetluse algatamist, on määratud selle liikmesriigi õigusega, mille territooriumil need menetlused on algatatud, artikkel 29. Sarnaselt piirdub selliste menetluste mõju liikmesriigis S2 asuva võlgniku varaga, artikli 3 lõige 2 ja artikkel 27.

Äriühing A on asutatud liikmesriigi 1 seaduste kohaselt, kus on tema tegevuskoht ja kus asuvad tema põhihuvid. Ta on esitanud maksejõuetuse avalduse liikmesriigis 1 asuvasse pädevasse kohtusse, mis on algatanud maksejõuetusmenetluse ja määranud likvideerija. Äriühingul B, mille alaline asukoht on liikmesriigis 2, on olulisi nõudeid äriühingu A vastu. Talle meenub, et äriühingul A on ettevõtte liikmesriigis 2, sh suur laohoone ja kinnisvara. Äriühing B küsib, kuidas ta saaks kõige paremini kaitsta oma huve maksejõuetusmenetluse käigus.

Enne maksejõuetuse määrase jõustumist oleks äriühing B pidanud püüdma hankida kohtulikku korraldust, millega lubatakse otsuste täitmine äriühingu A varade vastu

liikmesriigis 2. Maksejõuetusmenetlust käsitlevate kohtuotsuste mõju piirdub liikmesriigiga, kus otsused tehti, ega takista konkreetse otsuse täitmist teistes liikmesriikides. Tulenevalt määruse sätetest on see oluliselt muutunud. Praegu, alates maksejõuetusmenetluse algatamisest ühes liikmesriigis, on konkreetse otsuse täitmine välistatud kõikides teistes liikmesriikides. Praegu, tuginedes maksejõuetuse määrase eeskirjadele, peab äriühing B seetõttu esitama oma nõude menetluses, mis algatati liikmesriigis 1.

Kui on tegemist sellise juhtumiga nagu äriühingu A puhul, millel on olulisi varasid muus liikmesriigis kui see, kus toimub maksejõuetuse põhimenetlus, sätestab maksejõuetuse määrus nn "teisese menetluse" algatamise võimaluse. Selliseid menetlusi võib algatada teatud tingimustel. Menetluste mõju piirdub kõnealuse liikmesriigi territooriumil asuva võlgniku varaga. Seetõttu on soovitatav, et äriühing B otsustaks, kas selliseid teiseseid menetlusi algatatakse liikmesriigis 2 või kas on täidetud eritingimused, mille kohaselt võlausaldaja võib taotleda nende algatamist.

Vastavalt maksejõuetuse määrase artikli 4 lõikes 1 sisalduvale põhimõttele kohaldatakse maksejõuetusmenetlustele ja nende mõjudele selle liikmesriigi õigust, mille territooriumil sellised menetlused algatatakse. *Lex concursus* määrab maksejõuetuse menetluste kõik mõjud – nii menetluslikud kui

sisulised – isikutele ja asjaomastele õigussuhetele. Määrus sätestab samuti sellega hõlmatud küsimuste osas ühtsed **kollisiooninormid**, mis asendavad nende kohaldamisala ulatuses rahvusvahelise eraõiguse siseriiklike norme. Nähakse ette erireeglid kohaldatava õiguse kohta eriti oluliste õiguste ja õigussuhete korral (asjaõigused, tasaarvestus, omandireservatsioon ja töölepingud) (artiklid 5–10). Need üldeeskirja erandid on mõeldud kaitsma õiguspäraseid ootusi ja kindlust tehingute kohta ka teistes liikmesriikides kui see, kus menetlused algatati.

Määruses sätestatakse maksejõuetusmenetluste algatamist, läbiviimist ja lõpetamist käsitlevate kohtulahendite, mis kuuluvad määruse ja selliste maksejõuetuse menetlustega otseses seoses tehtud lahendite rakendusalasasse, viivitamatu tunnustamine.

Üldjuhul tunnustatakse maksejõuetusmenetlusi algatavat kohtulahendit kõikides liikmesriikides alates selle jõustumisest algatavas liikmesriigis, artikkel 16. See hakkab ilma täiendavate formaalsusteta avaldama sama mõju nagu algatava liikmesriigi õiguse kohaselt, artikkel 17, v.a kui tunnustamine oleks ilmselt vastuolus liikmesriigi avaliku korraga, artikkel 26. Samuti hakatakse likvideerija määramist ja algatava liikmesriigi õigusaktidega talle antud õigusi tunnustama täielikult teises liikmesriigis, artikkel 18.

V. ÕIGUSALANE KOOSTÖÖ PRAKTIKAS

1 Määrus dokumentide kätteandmise kohta

Selleks, et Euroopa Liidu liikmesriikide kohtuorganite vaheline koostöö toimiks nõuetekohaselt, peab dokumentide edastamine kohtuorganite vahel toimuma kiiresti ja kindlalt. 29. mai 2000. a määrus (EÜ) nr 1348/2000 liikmesriikide tsiviil- ja kaubandusasju käsitlevate kohtu- ja kohtuväliste dokumentide kätteandmise kohta puudutab dokumentide edastamist ühest liikmesriigist teise kätteandmiseks seal. Käesolev määrus jõustus 31. mail 2001. a kõikide liikmesriikide suhtes, v.a Taani. Taani ja teiste liikmesriikide vahel kohaldatakse 1965. a Haagi konventsiooni dokumentide kätteandmise kohta.

Liikmesriigist 1 pärinev äriühing A esitas liikmesriigist 2 pärineva äriühingu B vastu olulise hinnaga hagi liikmesriigis 1. Pärast 14 kuud kestnud menetlust tegi kogus tagaseljaotsuse, millega mõistis hagetud summa äriühingule A välja. Äriühing A esitas avalduse otsuse täidetavaks tunnistamiseks pädevale kohtule liikmesriigis 2, kus äriühingul B on kinnisvara. Kuid põhjalikul läbivaatamisel tuvastas kohus, et kohtumenetluse teade ei olnud nõuetekohaselt esitatud äriühingule B. Selle tulemusena keeldutakse välisriigi kohtuotsuse tunnustamisest. Mõned kuud hiljem esitab äriühing B maksejõuetuse avalduse ja äriühing A peab nõude maha kandma.

Dokumentide nõuetekohane kätteandmine on kohtumenetluses olulise tähtsusega. Kätteandmise puudused võivad oluliselt ohustada osapoolte õiguslikke huve. Teistes liikmesriikides asuvatele osapooltele dokumentide kätteandmine on varem põhjustanud palju raskusi piiriüleste kohtuvaidluste puhul. Lihtsad ja praktilised dokumentide piiriülese kätteandmise eeskirjad on olnud kõige olulisemaid tingimusi Euroopa tsiviilkohtumenetlussüsteemi ladusale toimimisele.

Kõnesolev määrus dokumentide kätteandmise kohta lihtsustanud dokumentide kätteandmist piiriüleste kohtuasjade korral. Kõik liikmesriigid on määranud kohalikud organid, “edastavad asutused” ja “vastuvõtavad asutused”, mis vastutavad vastavalt dokumentide edastamise ja vastuvõtmise eest. Edastatavale dokumendile peab olema lisatud taotlus, mis on koostatud standardset vormi kasutades. Edastav asutus saadab dokumendi koos taotlusega määratletud vastuvõtvale asutusele riiki, kus dokumendid tuleb kätte anda. Asutus annab dokumendi kas ise kätte või laseb selle kätte anda ning seda kas adressaadiks oleva liikmesriigi õiguse kohaselt või edastava asutuse poolt nõutava konkreetse vormi järgi, v.a kui selline meetod ei ühildu kõnealuse liikmesriigi õigusega. Adressaat võib keelduda esitatavat dokumenti vastu võtmast, kui see ei ole adressaadi liikmesriigi ametlikus keeles või edastava liikmesriigi keeles, millest adressaat saab aru. Kui formaalsused dokumendi kätteandmise kohta on täidetud,

kinnitab vastuvõttev asutus seda täitmise tõendi koostamisega, mille ta adresseerib lähetavale asutusele. Nii edastav kui vastuvõttev asutus kasutavad etteantud dokumendivormi, mis on sätestatud määruse lisas ja lisatud sellele. Euroopa Komisjon on avaldanud käsiraamatu, mis sisaldab teavet liikmesriikide vastuvõtivate asutuste kohta. Iga liikmesriik on määranud "keskasutuse", mis esitab teavet edastavatele asutustele ja otsib lahendusi mis tahes raskustele, mis võivad esile kerkida kätteandmiseks mõeldud dokumentide edastamisel.

Määruses sätestatakse ka teised vahendid kohtudokumentide edastamiseks ja kätteandmiseks: edastamine konsulaar- või diplomaatiliste kanalite kaudu, kätteandmine diplomaatiliste või konsulaaresindajate poolt või kohtudokumentide kätteandmine otse posti teel. Kohtumenetlusest huvitatud isikud võivad kohtudokumente kätte anda ka otse kohtuametnike, adressaadiks oleva liikmesriigi ametnike või muude pädevate organite kaudu, v.a kui liikmesriik on teatanud, et on vastu dokumentide "otsesele kätteandmisele" enda territooriumil.

2 Määrus tõendite kogumise kohta

Piiriüleste menetluste korral on sageli oluline ühe liikmesriigi kohtus arutatavas tsiviil- või kaubandusajajas otsuse tegemiseks koguda tõendeid teises liikmesriigis. 28. mai 2001. a määrus (EÜ) nr 1206/2001 liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajajades, on loonud kogu ühendust hõlmava süsteemi taotluste otseseks

ja kiireks edastamiseks ja täitmiseks, et koguda tõendeid kohtute vahel, ja sellega nähakse ette täpsed kriteeriumid nõude sisu ja vormi kohta. Määrust kohaldatakse kõikides liikmesriikides, v.a Taani, alates 1. jaanuarist 2004. Taanile kohaldatakse 18. märtsi 1970. a Haagi konventsiooni tõendite kogumise kohta välisriigis tsiviil- ja kaubandusajajades. Kuid mitte kõik liikmesriigid ei ole liitunud selle konventsiooniga.

Määrusega sätestatakse kaks viisi tõendite kogumiseks teises liikmesriigis. Kohus, mis on menetlenud kohtuasja ühes liikmesriigis, võib taotleda, et teise liikmesriigi kohus koguks vajalikke tõendeid, või ta võib teises liikmesriigis selle asemel tõendeid ise otse koguda. Määrus rajaneb kohtute vahelise otsese edastamise põhimõttel, mille korral taotlused tõendite kogumises edastatakse otse "taotlevalt kohtult" "taotlust saavale kohtule". Iga liikmesriik on koostanud nimekirja kohtutest, mis on pädevad koguma tõendeid vastavalt määrusele. Sellest nimekirjast nähtub ka kohtute territoriaalne pädevus. Lisaks on iga liikmesriik määranud keskasutuse, mis vastutab kohtutele teabe esitamise eest ja otsib lahendusi seoses taotlusega tekkivatele probleemidele.

Määrus sätestab täpsed kriteeriumid taotluse vormi ja sisu kohta ning esitab asjaomased vormid lisas. Taotluse saav kohus teostab tõendite kogumise viivitamatult ja hiljemalt 90 päeva jooksul alates taotluse saamisest. Kui see ei ole võimalik, siis peab taotluse saav kohus teavitama taotlevat kohtu nõuetekohaselt ja näitama ära põhjused.

Nõuet isiku ülekuulamiseks ei täideta, kui kõnealune isik väidab, et tal on õigus keelduda tõendite andmisest või tal on keelatud seda teha, kas taotluse saanud kohtu liikmesriigi õiguse või taotleva kohtu liikmesriigi õiguse kohaselt. Muudel juhtudel võib tõendite kogumise taotlusest keelduda vaid vähestel erandlikel juhtudel.

Oma nõudes tõendite kogumise kohta peab taotlev kohus näitama, kas menetluse osapooled ja/või nende esindajad on kohal või kas nende kohalolek on nõutav. Taotluse saanud kohus peab täitma taotluse vastavalt enda liikmesriigi seadusele. Tõendeid võib koguda ka vastavalt taotleva kohtu liikmesriigi õigusega ettenähtud erikorraale, kui taotlev kohus nõuab selle korra kasutamist. Taotluse saav kohus peab selle nõude täitma, v.a kui kõnealune kord ei ühildu tema liikmesriigi õigusega. Määrusega sätestatakse, et tõendite kogumine võib toimuda nüüdisaegset kommunikatsioonitehnoloogiat ning eriti telekonferentsi ja videokonferentsi kasutades.

Taotlust tõendite otsese kogumise kohta võib esitada teise liikmesriigi keskasutusele või pädevale asutusele. Sellest võib keelduda vaid erandlike asjaolude korral. Tõendite otsene kogumine võib toimuda, kui seda saab teha vabatahtlikul alusel ilma vajaduseta sunnivahendite järele. Seda teostab kohtuametnik või muu isik, näiteks ekspert, kes on määratud taotleva kohtu liikmesriigi õiguse kohaselt.

3 Euroopa justiitsvärgustik tsiviil- ja kaubandusajades

Euroopa justiitsvärgustik tsiviil- ja kaubandusajades loodi 1. detsembril 2002, et hõlbustada kohtute koostööd liikmesriikide vahel ja anda avalikkusele riiklike kohtusüsteemide kättesaadavust hõlbustavat teavet. Selle eesmärk oli ka rakendada ja ajakohastada järk-järgult avalikkusele suunatud infosüsteemi, et hõlbustada juurdepääsu riiklikule kohtusüsteemile, eriti veebisaidi kaudu. See infosüsteem, mida toimetatakse EL-i kõikides ametlikes keeltes, on praegu loomisel järgmise veebisaidi kaudu: http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/.

Igas liikmesriigis saavad kohtu- ja haldusasutused kasutada ühte või mitut kontaktpunkti, et lahendada piiriüleseid küsimusi, millega nad kokku puutuvad, ja sellised kontaktpunktid annavad neile täielikku ja ajakohastatud teavet teiste liikmesriikide õiguse kohta.

VI. ÕIGUSKAITSE KÄTTESAADAVUS

1 Direktiiv õigusabi kohta

Avatud piiridega Euroopas on mitmeid juhtumeid, mille tõttu kodanikud võivad leida end osalemas kohtuvaidlustes teise liikmesriigi kohtus. Piiriülesed vaidlused ei ole alati ilmtingimata suurte ettevõtete vahel; need võivad puuduta väikeettevõtteid või üksikisikuid, kellel on vaid tagasihoidlikud rahalised vahendid. Piiriülesed vaidlused võivad olla kulukad, eriti kui on tegemist suurte nõuetega. Väga sageli on piiriülese vaidluse korral vajalik juriidiline esindatus liikmesriigis, kus kohtuasja arutatakse, kuid samuti on vajalikud koduriigi juristi juriidilised nõuanded, sageli on nõutavad veel tõlked, reisi- ja muud lisakulud.

Nõukogu direktiivi 2003/8/EÜ võttis nõukogu vastu 2003. a. jaanuaris. Selle eesmärk on ületada olemasolevad takistused õigusabi kättesaadavuse osas ja võimaldada igaühel saada õigusabi teises liikmesriigis samal viisil nagu nende koduriigis. Selle direktiivi eesmärk on parandada õiguskaitsse kättesaadavust piiriülestel juhtumitel, kehtestades minimaalsed ühtsed eeskirjad õigusabi kohta selliste vaidluste korral. Kõnealuse direktiivi ülevõtmine siseriiklikku õigusesse toimub suures osas enne 30. novembrit 2004. Kohtuvaidluseelset nõuannet puudutavate osade puhul, mille eesmärk on jõuda lahenduseni enne kohtumenetluse algatamist, on rakendamise tähtaeg 30. mai 2006.

Hr A, kes on liikmesriigi 1 kodanik, saab teate, et tema vastu on liikmesriigi 2 kohtus esitatud umbes 235 000 euro suurune nõue kahju eest, mida väidetavalt põhjustas tema 12-aastane poeg koolivaheajal, mida ta veetis koos perekonnaga liikmesriigis 2. Hr A-le, kellel on kaks tütart, kuid mitte ühtegi poega, teatati, et liikmesriigi 2 advokaadibüroo nõuaks minimaalselt 8000 eurot, millest hageja hüvitaks ainult väikese osa hagi rahuldamata jätmise korral. Hr A ja tema perekond elavad netokuusissetulekust 1850 eurot. Nad tunnevad muret menetluskulude pärast ega tea, kuidas võtta ühendust liikmesriigi 2 kohaliku advokaadiga. Liikmesriigi 2 kohtu, mis pakub kaitset hr A-le, antud tähtaeg on lõppemas.

Hr A raske olukord on näide paljude takistuste kohta, millega piiriülestes vaidlustes kaasatud erinevate liikmesriikide kodanikud sageli kokku puutuvad. See kehtib eriti siis, kui on vaja kaitsta hagi vastu, mis on esitatud teise liikmesriigi kohtusse, kuna see tavaliselt nõuab juriidilist konsulteerimist ja esindamist kahes erinevas liikmesriigis. Sellega võib kaasneda probleemide tulv, mitte ainult keele ja kulude osas. Ei esine mitte ainult keelebarjäärid, mis nõuavad dokumentide kulukat tõlkimist, vaid esineda võib veel lisakulusid, näiteks kui üks pool peab isiklikult ilmuma teise liikmesriigi kohtusse.

Direktiiv kehtib tsiviil- või kaubandusasju käsitlevate piiriüleste juhtumite korral, kuid ainult siis, kui õigusabi taotlej on osapool asub või elab alaliselt liikmesriigis, mis ei ole see liikmesriik, kus toimub kohtuistung või kus otsus täidetakse. Sellega tahetakse edendada õigusabi rakendamist piiriüleste vaidluste korral isikutele, kellele puuduvad piisavad ressursid, kuid kui abi on vajalik, tagamaks tõhusat õiguskaitse kättesaadavust. Samuti sisaldab direktiiv sätteid, mis on mõeldud lihtsustama ja kiirendama õigusabi taotluste edastamist liikmesriikide vahelise õigusosalase koostöö koordineerimise kaudu.

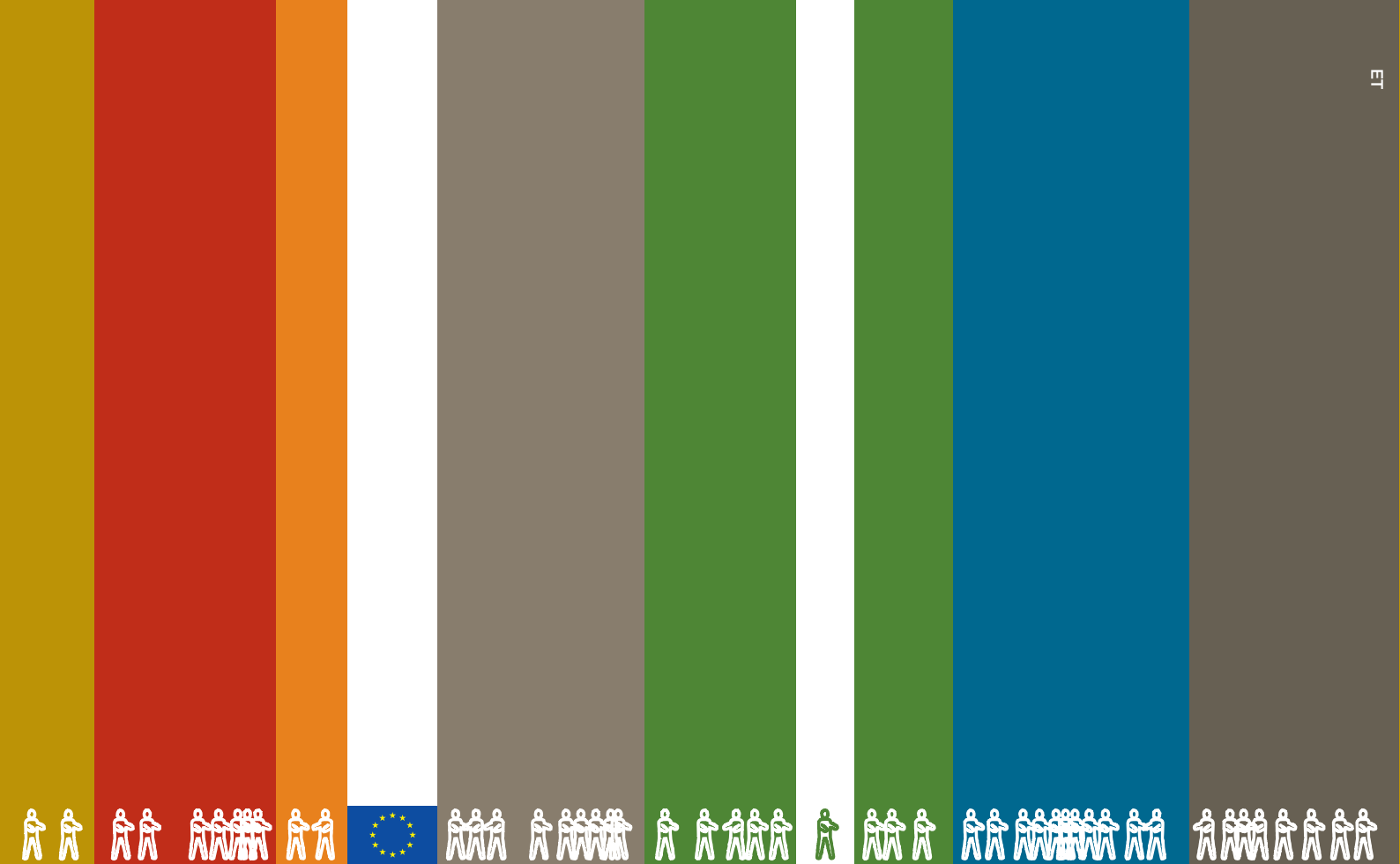
Õigusabi annab või selle andmisest keeldub selle liikmesriigi pädev asutus, kus menetlus toimub või kus otsus täidetakse. Õigusabi ei peaks hõlmama mitte üksnes kohtumenetluse, vaid laienema kuludele, mis esinesid kehtivate õigusaktide täitmisel teises liikmesriikides, samuti kohtuvälises menetluses, kui osapooled peavad neid kasutama. Õigusabi peab tagama selle saaja õigusliku abistamise ja esindamise kohtus ning tema kohtukulud, samuti vaidluse piiriülese iseloomuga otseselt seotud kulud, nagu näiteks vajaliku suulise ja kirjaliku tõlke kulud ning reisikulud.

Abisaaja alalise elukoha riik peaks osutama selliseid teenuseid, mis on vajalikud õigusabi taotluse koostamiseks ja selle edastamiseks riiki, kus menetlus viiakse läbi. Liikmesriigid määravad asutused, mis on pädevad saatma (edastavad asutused) ja vastu võtma (vastuvõtavad asutused) õigusabi taotlust. Edastamise hõlbustamiseks kehtestatakse standardne vorm õigusabi taotluste kohta ja nende edastamiseks.

2 Direktiiv kuriteoohvrite hüvituse maksmise kohta

Direktiiv kuriteoohvritele hüvituse maksmise kohta, eesmärgiga kehtestada miinimumstandardid liikmesriikides sooritatud kuritegude ohvritele riikliku hüvituse maksmise kohta ja hõlbustada juurdepääsu hüvitusele piiriülestel juhtumitel, on võetud vastu nõukogu poolt 29. aprillil 2004. Direktiiviga pannakse kõikidele liikmesriikidele kohustus maksta piisaval tasemel riiklikku hüvitust ohvritele ja tagada hüvituse piisav kättesaadavus praktikas, olenemata sellest, kus ELis saab isikust kuriteoohver. Riigiasutuste vaheline tihedam koostöö hõlbustab juurdepääsu riigi hüvitusele piiriülestel juhtumitel.

www.eurocivil.info